

BBI kérdések

Gen 4:15 - Kire vonatkozik itt a "senki" szó? Akkor már más népek, emberek is voltak Ádámon, Éván és Kainon kívül? Kik?

- Az 5. fejezetben arról olvasunk, hogy Ádámnak voltak más gyermekei is Kainon, Ábelén és Séthen kívül (5:4). A Genézis könyve (1 Mózes) Séth vonalára, azaz a választott vonalra fókuszál, de ez nem jelenti azt, hogy a Biblia által név szerint említett gyermekei voltak csak Ádámnak.

Gen 7:2 - Ha minden tiszta állatból hetet-hetet kellett Nóénak magával vinnie, akkor miért csak kettő-kettő ment be a bárkába ezekből is (7:8)? Ha a 8:20-ban azt olvassuk, hogy minden tiszta állatból még áldozott is Nőé, akkor ez azt jelenti, hogy ezek nem tudtak szaporodni, sokasodni?

- A 7:2 arról beszél, hogy a tiszta állatokból 7 párt kellett bevinnie, míg az egyéb állatokból 1 párt. A 6:19-20 még érthetőbbé válik, ha úgy olvassuk a "kettő-kettőt", hogy "egy-egy párat" (így is fordítható az itt szereplő héber szó), azaz 1 hím és egy nőtényt minden nem tiszta állatból. Azaz, 7 pár (7 nőtény és 7 hím) tiszta állathoz jön 1 pár nem tiszta. A 8. vers csupán annyit mond, hogy az állatok párosával mentek be a bárkába, de már nem emeli ki külön, hogy a tiszta állatokból összesen 7 pár ment be, mert feltételezi, hogy ez már ismeretes a korábbi, 2. versből.
- Így az is világossá válik, hogy bőven maradhatott a tiszta állatokból annyi, hogy azok is szaporodni tudjanak még azután is, hogy Noé föláldozott belőlük néhányat. A 8:20 ugyan nem mondja meg, mennyit áldozott föl Noé a tiszta állatokból, de azt igen, hogy nem áldozta fel az összeset.

Gen 7:24 - 150 napig árad a víz a földön. 3:8 - 150 nap múlva leapadt. Ez még plusz 150 napot jelent, vagy összesen annyi?

- Megoszlanak a vélemények az özönvíz lefolyását illetően. Az én meglátásom szerint ugyanarra az időre vonatkozik a két fenti versben található 150 nap. Számomra Werner Gitt, *A teremtés bibliai tanúságtétele* c. könyve jelentette eddig a legnagyobb segítséget. Csatoltan küldöm a 13. oldalon látható ábrát, mely remélhetőleg kielégítő választ nyújt majd a kérdésre.

Jól értem, hogy 11:2-ben az "útnak indultak" Nőé nemzetségére vonatkozik? Egy nyelvük volt, aztán Isten azt összezavarta és ez után ágaztak szét országaikba mindegyik a maga nyelve szerint (10:5)?

- A Babel tornyának története Noé nemzetségtáblázata után szerepel, és úgy tűnik, hogy a 11:2 vagy Noé leszármazottaira, tehát az özönvíz utáni emberiségre, vagy szűkebben Khám leszármazottaira utal, hiszen az ő egyik unokája, Nimród, vezetésével épült Babel városa és tornya (10:8-10). Mivel a Nimród által

egységesített emberiség büszke nagyravágyása eredményezte a nyelvek összezavarodását, vagyis a különböző nyelvek kialakulását, ezért joggal feltételezhetjük, hogy a 10:5 megállapítása már a bábeli zűrzavar utáni időre vonatkozik.

- Nem szabad, hogy megtévesszen bennünket az, hogy a 11:2 és a nyelvek összezavarásának története a 10:5 után helyezkedik el Mózes 1. könyvében, hiszen itt csupán arról a korábbi fejezetekben megszokott héber elbeszélési módszerről van szó, mely szerint a szentíró előbb egy általános leírást ad egy nagyobb történeti részről/periódusról (ld. nemzetségtáblázatok), majd közvetlen azután kiragad egy, az üdvtörténet kibontakozása szempontjából fontos eseményt/epizódot a felvázolt nagy történeti részből. Ez esetben valamiért a korábban megemlített Nimród életéből emeli ki a Bábeli torony építését.

Az "örök élet" kifejezés mi a héber eredetiben? (Az, ami ugye inkább teljes, vagy boldog életet jelent.)

Először a Gen 3:22-ben fordul elő ez a kifejezés igei formában: "s örökké éljen." Az itt szereplő héber szó (*olam*), több dolgot is jelenthet:

- "örök" az az vég nélküli, ld. 3:22
- nagyon hosszú idő a múltban vagy a jövőben, ld. pl. Gen 6:4, ahol az áll, hogy "ezek azok, akik *regtől fogva* híres neves emberek voltak.", vö. Ézs 51:9.

A szövegekörnyezet dönti el, hogy melyik jelentést kell használni.

Az *olam* sehol nem jelent teljes vagy boldog életet. Erre más szavakat használ a héber Biblia: *asré* – boldog, ld. Zsolt 1:1, *szábéa* - teljes (élet), ld. Gen 25:8, "És kimúlék Ábrahám, jó vénségben, öregén és *betelve az élettel...*" Ábrahámnak boldog teljes élete volt.

Korábban azt hittem, hogy Károli csak az eredeti héber és görög Biblia-szövegeket használta a fordítása során. Most azt olvastam egy kárpátaljai ref. újságban, hogy nem. Mi az igazság?

Ebben nem vagyok tájékozott. Részemről annyit talán, hogy minden bibliafordító össze szokta vetni a már meglévő idegen vagy saját nyelvű fordításokat az általa készített fordítással is. Ez nem azt jelenti, hogy nem közvetlenül a héber vagy a görög szöveg alapján dolgozik, hanem csupán azt, hogy megnézi, mások hogyan fordították a szöveget. Azt nem tudom, hogy Károlinak milyen egyéb fordítások álltak rendelkezésére (Vulgáta? Luther féle fordítás? Stb.)

Nagyon érdekes dolgot olvastam a 2 Mózés 4:24-26-ban... Mi az, hogy "rátámadt az ÚR és meg akarta ölni"? Kire támadt rá? Mózesre? Az ÚR meg akarta ölni Mózeset?? Nem értem...

Az ősi szövegben, a 24. versben egészen pontosan az áll, hogy “az Úr találkozott vele és kereste, hogy megölje őt.” Tehát nincs kimondva, hogy kiről van szó. Két lehetőség van:

- a. Mózes
- b. Mózes fia (Gerson), ld. 25. vers.

Mivel Mózes fiáról nem volt szó az előző mondatokban, furcsa lenne, ha ő lenne a cselekménysorozat tárgya a 24. versben, bár nem kizárt. E szerint az értelmezés szerint az Úr Gerson-t akarta volna megölni, mert nem volt körülmetélve, azaz nem viselte magán a szövetség jelét, és az anyja megmentette az életét azzal, hogy gyorsan körülmetélte őt.

Valószínűbbnek tűnik azonban, hogy az Úr Mózeset akarta megölni és nem a fiát, hiszen egészen eddig Mózesről volt szó és első renden ő volt a felelős azért, hogy nem metélte körül a gyereket, míg Midián földén volt. Isten pedig számon kéri rajta ezt a súlyos mulasztást (ld. Gen 17:13-14).

Hogy gondolhatja Mózes, hogy Isten szabadításának legfőbb eszköze lehet, ha a saját fia nem tagja a szövetségnek, azaz ha maga Mózes nem tartja meg az Ábrahámmal és utódaival kötött szövetség legalapvetőbb előírásait és nem metéli körül a fiát (ld. Gen 17:10)? Úgy tűnik, Mózes midiánita felesége jobban átlátja a dolgokat, mint Mózes és azonnal intézkedik, hogy megmentse férjét Isten haragjától.

A 25. vers szintén nem magától értetődő. Az ősi szövegben az áll, hogy “hozzáérintette a lábához.” Kinek a lábához érintette hozzá a levágott előbőrt, Gersonéhoz vagy Mózeséhez? Valószínűleg Mózeséhez, mert utána őhöz beszél Cippóra és neki mondja, hogy “bizony, vérjegyesem vagy te.” S hogy ez pontosan mit jelent, azt nem tudom. Valószínűleg arra utal, amit Cippóra tett, hogy megmentse/megváltsa Mózeset a férjét a haláltól. Azaz Cippóra a fia (előbőrének) vére által mentette meg/vásárolta meg Mózeset az Isten haragjától, ld. 26. vers, mely az ősi szövegben eképpen olvasható: “És békén hagyta őt [Mózeset]. Akkor [Cippóra] ezt mondta: vérek vőlegénye a körülmetélkedésekért.” A többesszám utalhat nem csak a fiú, hanem magának Mózesnek a körülmetélkedésére is. Több körülmetélkedés nem nagyon jöhet szóba. Nagyon érdekes, ha összehasonlítjuk ezt a történetet a Gen 32-ben található, szintén nagyon rejtélyes epizóddal Jákób életéből, amikor az angyallal (Istennel) küzd. Ott is “Isten” támad Jákóbra.

A 3 Mózés 26:14-től Isten arról beszél, hogy mi történik a néppel, ha nem tartják meg a parancsait, megszegik a szövetséget. Ezeket a következményeket látjuk Izráel további sorsán, a fogságban, de magyarázható ezzel a zsidóság későbbi sorsa is (középkortól máig)? (ez különösen a 33. versről fogalmazódott meg bennem)

Az 5. Mózés 23,4-ben van egy Ige, hogy Moáb-i ember nem tartozhat az Úr gyülekezetéhez, még a 10. nemzedékük sem, akkor a moábita Ruth hogyan kapott kivételt? Zsidó férje révén, vagy mert ő talán már a 11. nemzedék tagja volt ?

Úgy tűnik, Ruth kivételt képez. Egyesek azt mondják, hogy valószínűleg azért fogadták be őt, mert a moábiták vendégszeretetet tanúsítottak/befogadókészséget mutattak Elimelek és Naomi irányában. Talán helytállóbb az a magyarázat, hogy csak az ammóni ill. moábi férfiak (ld. hímnemű alak) vannak kizárva az Úr gyülekezetéből, tehát Ruth vagy bárki hozzá hasonló nő csatlakozhatott Izrael gyülekezetéhez ha Ruthoz hasonlóan áttért a Jahve hitre.

Aztán még egy fejtörést okozó kérdés: a 2.Krónikák 35.18-ban olvassuk, hogy Jósiás korában megtartották a paskát, amit Sámuel próféta ideje óta egy király sem tartott meg, pedig előtte Ezékiás királynál is azt olvassuk, hogy paskát ünnepeltek.(2.Krónika 30,5.)

Egészen pontosan az áll az Igében, hogy "Ehhez hasonló paskát nem tartottak Izraelben." Tehát nem a paskát nem ünnepelték meg, hanem ilyen módon nem ünnepelték meg, mint ahogy azt Jósiás idejében tették. Miben múlta felül Jósiás paskája Ezékiás paskáját? pl. abban, hogy Jósiás paskáján az egész Júda és Izrael is részt vett, míg Ezékiás paskáján csak néhányan csatlakoztak Izrael néhány törzséből a páska megünneplésekor és meglehetősen laza ceremóniális keretek között zajlott az Ezékiás-i páskaünnepség, még a lévíták egy része se volt az Úrnak szentelve (2 Kr 30:15-18). Jósiás paskája tisztább, szentebb, szélesebb körben ünnepelt volt, mint az összes azt megelőző páska.

"Érdekelne, hogy a Tízparancsolatban a 4. parancsolat kimondja: "...semmiféle munkát ne végezz azon, se te, se fiad, se leányod, se szolgád, se szolgálód, se állatod, se a kapuidon belül tartózkodó jövevény..." A feleség miért nincs említve?"

Ennek még utána kell nézmem. A kérdés jogos...

A kérdésem az, hogy Pált miért vonják felelősségre a tv. nem betartatásáért az apcs 21:21-ben, ha az egész galata levél üvölt róla, hogy a tv.-t nem kell tartani?

Apcsel 21:21-24 Felőled pedig azt hallották, hogy te mindazokat a zsidókat, kik a pogányok között vannak, Mózes-től való elszakadásra tanítod, azt mondván, hogy ne metéljék körül fiaikat, se a zsidó szokások szerint ne járjanak. ²² Micsoda annakokáért? Mindenesetre össze kell gyülekezni a sokaságnak; mert meghallják, hogy ide jöttél. ²³ Ezt mivelde azért, a mit néked mondunk: Van mi köztünk négy férfiú, kik fogadalmat vettek magokra; ²⁴ Ezeket magad mellé vévén, tisztulj meg velök, és költs rájuk, hogy megnyíressék fejüket: és megtudják mindenek, hogy semmi sincs azokban, a miket te felőled hallottak; hanem te magad is úgy jársz, hogy a törvényt megtartod.

Ez Pál (legalább 4. találkozása Jakabbal, az akkori zsidó keresztyének és a Jeruzsálemi gyülekezet legelismertebb vezetőjével). Pál a pogányok apostola volt és az első századokban (nem csak a római gyülekezeten belül) komoly feszültségek voltak a zsidóból lett keresztyének és a pogányokból lett keresztyének között. nem volt egyszerű elfogadtatni a zsidókból lett hívőkkel, hogy a törvénynek nincs üdvszerző szerepe és hogy nem kell többé megtartani a ceremóniális rendelkezéseket ahhoz, hogy teljes jogú állampolgáiraivá váljon valaki Isten országának. Ebbe enged betekintést Lukács ebben a feszült jelenetben a két nagy vallási vezető között. Nem véletlenül kéri a római gyülekezetet arra, hogy könyörögjenek érte, hogy a jeruzsálemi látogatása „kedves legyen a szenteknek.” (Rm 15:31) Tehát nagyon fontos látnunk, hogy egy átmeneti időszakban vagyunk. A jeruzsálemi gyülekezetnek összegyűjtött pénzadománnyal is

szerette volna jelzni Pál, hogy a pogány-keresztények testvéreknek tekintik a zsidó-keresztényeket.

Jakobot nem a törvény üdvszerző szerepének kétségbe vonása aggasztotta, hanem a tanítványság, tanítványozás kérdése. Kifejezetten a zsidó szokások megkérdőjelezésével kapcsolatos zsidó-keresztények közti felbojdulás aggasztotta Jakabot. Úgy tűnik, Pál a még gyengébb hittel rendelkező zsidó-keresztények megbotránkoztatásának elkerülése végett engedett Jakab kérésének. Zsidónak zsidóvá lett (**1Kor 9:20**). Nem az üdvösség kérdéséről volt szó, nem is a törvény erkölcsi rendelkezéseinek betartásáról, hanem bizonyos zsidó szokások megtartásáról. Annak idején Timóteust is körülmetélte (zsidóvá tette, **Apcsel 16:3**), hogy ez ne hogy akadály legyen a zsidók közti evangéliumi munkának. Most úgy tűnik azért teszi ezt, hogy ne hogy éket verjen a zsidó- és pogány-keresztény testvérek közé a közösségen belül. Úgy tűnik, hogy Pál számára a zsidó szokások *adiafor* (lényegtelen, semleges) dolgok voltak. Amennyiben Jakab azt várta Páltól, hogy mindenkor tartsa meg ezeket a szokásokat, helytelen dolgot kért volna. De úgy tűnik, Pál alkalom adtán, a zsidók közti szolgálata során, megtartotta ezeket a szokásokat. Ezen ne múljk. Fontos volt, hogy a zsidó-keresztények lássák a keresztény misszió nem zsidóellenes. Pál számára fontosabb a keresztények egysége, mint bizonyos szokásokon való esetleges összekülönbözés. Ezért írja egy hasonlóan feszült helyzetre vonatkozóan a római gyülekezetnek azt, hogy „emez az egyik napot különbnek tartja a másikkal: amaz pedig minden napot egyformának tart. Kiki a maga értelme felől legyen meggyőződve. ⁶ A ki ügyel a napra, az úrért ügyel: és a ki nem ügyel a napra, az úrért nem ügyel. A ki eszik, az úrért eszik, mert hálákat ad az Istennek: és a ki nem eszik, az úrért nem eszik, és hálákat ad az Istennek.” (**Rm 14:5-6**)

Ez ahhoz a feszültséghez hasonlítható, amit ma is érzékelünk a hagyományos történelmi egyházak köreiben levő elkötelezett hívők és az újabb, lendületesebb kiségyházak hívői között. Nekünk is kölcsönösen érzékenyeknek kell lennünk egymásra. Természetesen abból nem engedhetünk, hogy az üdvösség kizárólag kegyelemből, hit által van, de lehet, hogy bizonyos szokások és „szent” hagyományok tekintetében megértőbbnek és elfogadóbbnak kell lennünk amíg azt nem érzékeljük, hogy azok az evangélium ügyét gátolják és az üdvösség feltételévé nem válik azok megtartása.

Nagy Számok a Bibliában?

Tehát az alapkoncepció az, hogy régészeti és demográfiai okokból nem jöhettek ki egyiptomból 600 000-en.

Humprey: Azt mondja, hogy az eleph nem jelenthet ezret. Mert így 600K jön ki a népből, a lévitákból meg 22K. Ezért az a javaslata, hogy az eleph rajt (troop) jelöl, amiből volt összesen majdnem hatszáz darab. Mindegyik rajnak a létszáma változó volt, egyben 5 és 16 ember közötti intervallumban lehettek emberek. Így a nép létszáma kiszámítható, 5500 és 6000 közötti ember (azt hiszem inkább férfi, mert a 600K-ba se volt beleszámítva az asszony nép és egyebek, ezért e módszer nélkül több, mint egymilliónak lehet csak nevezni a kijövő izraelt), ami reális nagyság.

De ez még nem oldja meg a léviták nagy számát. Ott a megoldás szte, hogy ott az eleph mást jelent, nem katonai jellegű rajt (troop), hanem szakrális csapatot (team). Ezekből 21 volt (ennyi eleph van a szövegben), és egy csapatban, 71, 38, vagy 33 lévita volt. Ez logikus, hiszen nagyobb lehet a csődület, ha nem kell fegyelmezetten harcolni. Így 1000 lévita volt összesen.

Davies: Ő ezt nem tartja elfogadhatónak, azt mondja, hogy a nagy számok egyszerűen Isten ígérését hangsúlyozzák, amit pátriárkáknak tett, hogy megszámlálhatatlan utódjuk lesz. Tehát ígélet beteljesítői szerepe van a 600 ezernek.

Fouts: Ő sorra veszi a kortárs közel keleti szövegeket, és hasonlóságokat fedez fel a számok nagyságát illetően. Így öszerinte mindenütt hiperbolikus nyelvezetről van szó. Úgy is mondja, hogy ezek irodalmi hiperbolák, de nem csak a Bibliában, hanem más népeknél is. Szte is teológiailag magasztalnak ezek a számok, és pl. a királyok könyvében a Dávidól és Salamonról szóló részek nagy hasonlóságot mutatnak a neo-asszír szövegekkel a számok terén.

Rendsburg: Ő egy rövid összefoglalóval kibékíti a két elméletet:

"In short, I am happy to accept **Davies's opinion**, though I would limit this approach to **Exod. xii 37 only**; and I am happy to accept **Humphreys's work on Numbers i and xxvi**, especially in view of the additional support that I have tendered. The two may be correlated with one another, ..."

Nekem az a benyomásom támadt, hogy elég bonyolult ez a team-troop rendszer, ha az Írás érthetősége elvet nézem (clarity of scripture), bár lehet, hogy az nem vonatkozik az ilyen apróbb részletekre. Az is igaz, hogy a cikkek szerint Humprey rendszerét nem lehet minden helyen sikeresen alkalmazni, hanem válogatni kell. Továbbá valszeg az LXX se nagyon támogatja.

Viszont a pusztá teológiai hangsúlyozás meg túlon túl egyszerűnek és semmitmondónak tűnik.

Azt hiszem, talán Rendsberg véleménye a legjobb. Te mit gondolsz?

2 Kir 23:29-ban az áll, hogy "Az ő idejében jött fel Faraó-Nékó, az égyiptomi király Asszíría királya ellen az Eufrátes folyóvíze mellé." - Ellen vagy mellett?

A héber prepozíció (*al*) elsődleges jelentése *-ra, -re*, de fordítható úgy is, hogy *ellen* vagy *-hoz, -hez, -höz*. Ha valóban az asszír király *ellen* ment volna Nékó akkor valószínűbb, hogy a sokkal egyértelműbb *bét* prepozíciót használta volna a Szentíró, mely egy ilyen háborús kontextusban minden kétséget kizáróan az egymással való szembenállásra utal. A történelmi kontextus ismeretében egyértelmű, hogy Nékó az asszírok megsegítésére siet föl északra, hisz addigra Egyiptom Asszíría szövetségese volt. Egyébként egy másik helyen is szerepel ebben a mondatban az *al* prepozíció, méghozzá az Eufrátesszel kapcsolatban, melyet a Károli az Eufrátesz folyóvíze *mellé*-nek, az Új fordítás pedig az Eufrátesz folyó *felé*-nek fordít. Az ESV (a szó szerinti fordításra törekvő legújabb angol biblia) mindkét esetben ugyanúgy fordítja ezt a prepozíciót: "Pharaoh Neco king of Egypt went up **to** the king of Assyria **to** the river Euphrates." (<http://www.esvbible.org/search/2%20Kings%2B23/>)

A Mt 1:11-ben azt olvassuk, hogy Jósiás fia Jekóniás volt, holott a 2 Kir 23:30,34 szerint Jósiás fia Jóház és és Jóákim volt?

Ez is egy jó példa annak igazolására, hogy a „fia” kifejezés jelenthet leszármazottat, unokát vagyis nem közvetlen utódot is. Jekóniás ugyanis (másik nevén Jóákin) valójában Jósiás unokája és Joákim fia volt (2 Kir 24:6; 1 Krón 3:15,16; Jer 24:1; 27:20). Ez pedig kapcsolódik a következő kérdéshez.

Melyik Zakariásra utal vajon Jézus, amikor azt mondja: „hogya reátok szálljon minden igaz vér, a mely kiömlött a földön, az igaz Ábelnek véréből Zakariásnak, a Barakiás fiának véréig, akit a templom és az oltár között megöltetek” (Mt 23:35)?

Jézus minden bizonnyal a teljes ÓSZ-i üdvtörténet során mártírhálált halt szentekre utal, az 1. mártírtól (Ábeltől) az utolsó mártírig (Zakariásig). Ábel személye egyértelműen beazonosítható, de vajon melyik Zakariásra gondolhatott?

- A legkézenfekvőbb megoldásnak Zakariás próféta tűnik, aki Barakiás fia volt (Zak 1:1). A baj az, hogy semmilyen feljegyzés (bibliai utalás vagy zsidó hagyomány) sincs arról, hogy Zakariás próféta mártírhálált halt volna. Ez természetesen önmagában nem perdöntő érv. Ugyan nem az utolsó az ÓSZ-i próféták sorában (időrendben ő az utolsó előtti [i.e. 520], Malakiás az utolsó [i.e. 458-433]), de nem kizárt, hogy ő volt az utolsó ÓSZ-i próféta, aki mártírhálált halt, de erről sincs feljegyzés.

- Az Ézs 8:2-ben szintén szerepel egy Zakariás próféta, aki szintén Barakiás (a héberben *Jebarakiás*, ám a görög ÓSZ szerint *Barakiás*) fia volt. Ő Ézsaiás (i.e. 740-686) kortársa volt, tehát ha meg is ölték, biztos hogy nem ő volt az ÓSZ-i időszak utolsó mártírja.

- Egy másik, a konzervatív, bibliahú írásmagyarázók által is előnyben részesített megoldás a 2 Krón 24:20-22-ben szereplő Zakariás, akiről annyit tudunk, hogy Jójada pap fia volt és valamikor Joás király idejében (i.e. 835-796) élt, tehát még korábban, mint az előzőleg említett Zakariás. Két nyomós érv szól mellette: 1. őt valóban a templomban ölték meg, 2. A héber ÓSZ elrendezése szerint valóban ő az utolsóként említett mártír, hiszen a 2 Krónikák utolsóként szerepel a héber kánonban. Lehetséges tehát, hogy Jézus az akkor ismert ÓSZ-i kánon első és utolsóként említett mártírjára gondolt. Ezért hangsúlyoztuk, hogy a „fia” kifejezés jelenthet unokát, leszármazottat is, ld. Mt 1:11, ahogy az „atyja” héber kifejezés is jelenthet elődöt vagy nagyapát is, ld. Dán 5:2. Lehetséges tehát, hogy Zakariás Jójada unokája volt és Barakiás fia, de ez utóbbit nem említi meg a Krónikák írója. Ez utóbbi csupán egy feltételezés és ezért önmagában nem szolgálhat perdöntő bizonyítékkal. Arról nem is beszélve, hogy semmilyen feljegyzést nem ismerünk, mely erre a Zakariásra úgy hivatkozna, mint Barakiás fiára.

A Bír 17:7-ben azt olvassuk, hogy „volt pedig egy ifjú, Júdának Bethleheméből, a Júda nemzetségéből való, aki Lévíta volt, és ott tartózkodott.” Hogy lehetséges, hogy valaki lévíta legyen, aki Júda nemzetségéből való?

Ez a mondat a Bírak könyve ún. „függelékében” található.

Bír 1-3:6 Bevezetés
 Bír 3:7-16:31 Bírak történetének kronológiai leírása
 Bír 17-21 „Függelék”: pillanatképek a nép életéből, ízelítő a nép szörnyű bűntetteiből.

A 17:7 több szempontból is egy döbbenetes mondat, mely jól érzékelteti a Bírak korában uralkodó káoszt és felfordulást:

- Egy lévítáról olvasunk, aki munkanélkülivé vált, elhagyta szolgálati helyét és Istentől rendelt hivatását.
- A Num 35:1-8- és Józs 21:1-42-ből megtudjuk, hogy a lévíták nem kaptak egy összefüggő törzsi területet Izraelben, hanem csak 48 várost, melyek a többi törzs területén helyezkedtek el. A lévíták tehát beolvadtak a 11 törzsbe. A felsorolt 48 város között nem szerepel Betlehem, ami azt jelzi, hogy ez a lévita nem csak a szolgálatát hagyta el, hanem, már korábban, az atyái örökségét, Isten által kijelölt lakóhelyét is.
- Az pedig, hogy lévítaként Júda törzséből való volt, az írásmagyarázók szerint két dolgot jelenthet: 1. az egyik szülő júdabeli volt, a másik lévi törzséből való (törzsi keveredés) vagy 2. egyszerűen arra utal, hogy Júda törzsének területén élt, vö Józs 21:4.

A 2 Sám 8:18-ban az áll, hogy „Dávid fiai papok voltak”. Ez hogyan lehetséges?

A 2 Sám 8:15-20:26 Dávid életének egy fontos szakaszát írja le, melyet a bevezető (8:16-18) és befejező (20:23-26) igeversék hasonlósága jelöl, melyek mindegyike Dávid hivatalnokait tartalmazza. A kérdésben szereplő íge tehát ennek a nagyobb szakasznak a bevezetőjében található.

Először is, ha Dávid fiai is hagyományos értelemben vett papok voltak, akkor miért nem említi együtt őket a hivatalos papokkal, Czádókkal és Ahimélekkel együtt az előző versben (8:17)? Az is érdekes, hogy a befejező (megismételt) hivatalnoklistában már nem történik említés arról, hogy Dávid fiai papok voltak.

Másodszor, az is érdekes, hogy a héber ŐSZ Jézus korában is használt görög fordításában (LXX, Septuaginta) az áll, hogy Dávid fiai „udvarfőnökök (*aularchai*)” voltak”, tehát nem *papok*-nak (*hiereis*) fordítja, mint az előző versben Czádók és Ahimélek esetében. Tehát lehetséges, hogy Dávid fiai esetében használt „papok” szó nem egy kultikus szakkifejezés. Az 1 Krón 18:17-ben (a 2 Sám 8:18 Krónikákbeli megfelelője) mind a héberben mind a görög fordítás szerint az áll, hogy Dávid fiai „elsők” voltak a király mellett, tehát valamilyen magas rangú tisztséget töltötek be a Király udvari hivatalnokai között.

Harmadszor (számomra ez tűnik a legvalószínűbb magyarázatnak) lehetséges az is, hogy azért van külön (a hivatalos papok felsorolásától függetlenül) kiemelve az, hogy Dávid fiai papok voltak, mert ezzel a Szentíró Dávidnak egy újabb bűnére szeretne rámutatni mondván, hogy lám még az Isten szíve szerinti Dávid is figyelmen kívül hagyta a mózesi rendelkezéseket és papokká nevezte ki fiait, akik nem voltak lévíták és ezért nem sorolhatók a hivatalos, lévita papság közé. Erre utalhat az egyedül a 18. versben szereplő létige (*hájú*) is, mely fordítható úgy is, hogy *lettek*. Érdekes módon az ősi szövegben az egész felsorolásból hiányoznak a létigék, kivéve a 18. verset. Az előadás során beszéltünk a Sámuel-Királyok könyvei és a Krónikák könyvei közti alapvető különbségről: az előbbieket az egyes királyok bűneit mutatják be kíméletlen őszinteséggel, hogy mindenki számára világos legyen, miért kellett fogságba mennie a népnek, míg a Krónikák a dávidi királyok példaértékű tetteire helyezik a hangsúlyt, hogy a fogságból

visszatérők tudják, hogy mihez kell tartaniuk magukat, hogy Istennek tetsző módon működjön a királyi ház és a kultusz. Sámuel könyveinek teológiai üzenetébe beleillik ez a magyarázat. Ha ugyanez a kifejezés az 1 Krón 18:17-ben szereplene, akkor bizony sokkal nehezebb dolgunk lenne kielégítő magyarázatot találni erre a különös megállapításra.

Azt is tudjuk, hogy nem Dávid volt az első, aki ezt a bűnt elkövette. A Bír 17:5-ben azt olvassuk, hogy *“Mikának volt egy temploma, és készített efodot és terafimot, és felszentelt az ő fiai közül egyet, és ez lőn néki papja.”* Ez pedig abban az időben történt, amikor *“nem volt király Izraelben, hanem kiki azt cselekedte, amit jónak látott.”* (Bír 17:6).

To make sure that we focus on the function of this list I would say that it marks the opening of a major section of the story of David (rather than closing the prior) which goes from 2 Sam 8:15—2 Sam 20:26. Note that the latter text (2 Sam 20:23-26) is also a list of David’s officials. This concludes the third major portion of 2 Samuel just prior to the final conclusion which runs from chapter 21 through 24.

At the smaller level is a concentric pattern:

A and A’ Military leaders (Joab and Benaiah)

B and B’ Administrative officials (Jehoshaphat and Seraiah)

C and C’ Religious leaders (Zadok and Ahimelech)

To the particulars. While there are quick questions there are often not quick answers. This text is one of those examples.

First, it is apparent that the major issue that David’s sons should be called priests at all and especially when there were priests mentioned in 8:17a. Why not mention David’s sons as priests with Zadok and Ahimelech son of Abiathar? Note that in the concluding list of officials (2 Sam 20:23-26) we find Zadok but rather than *“Ahimelech, son of Abiathar,”* we find Abiathar only (2 Sam 20:23). It could be that Abiathar is mentioned here as metonymy, i.e., for all those who served as priest from his line. There may be other explanations. What is worthy is that David’s sons as priests are not mentioned in the final list.

Second, some such as McCarter believe that the reference to David’s sons in this way (*khnym*) is a mechanical error flowing from the presence of the word in a similar location in v. 17. In this case it would be odd that this would be allowed to remain in Kings by those who passed along the tradition. My own thesis supervisor Graeme Auld in a newly released commentary on 1 and 2 Samuel in the OTL series writes: *“Kings in the ancient Near East did have a cultic function, and it is far from impossible that king’s sons were priests”* (431).

Third, is the text critical data. The LXX notes that these men were *aularchai* (*“chiefs of the court”*) and this is somewhat in keeping with the parallel text in 1 Chron 18:17 in which both Hebrew and LXX use terminology of those who function as court officials of some kind. Perhaps the term *“priests”* is a not a technical term here but rather one that covers a wider function.

Fourth, in all of the list of 2 Sam 8:16-18 there is only one verb and that occurs at the very end of v. 18 (*hyw*). Now we cannot be certain but this may be placed emphatically to imply that David’s

sons were not originally priests with those already constituted priestly families (and thus their lack of inclusion within the concentric pattern noted above) but they *became* priests. If there is any merit to this then what we are seeing here is a subtle critique of the non-Levite father who permitted this. In another recent commentary on 1-2 Samuel, Robert Vannoy wonders whether the narrator is thus “conveying his own reservations about the legitimacy of this function of David’s sons by excluding them from the concentric pattern” (316).

So, as expected all of our questions are not answered. It seems to me that we should tentatively hold either that David’s sons were priests but not in the sense of those who held full duties of Mosaic legislation (i.e., levitical) or that, if they did function as “full” priests they did so only for a period and the narrator is critiquing David’s willingness to allow such mischief. There was another non-Levite who allowed such nonsense when there was “no king in Israel” (Judges 17:5-6).

Mit értsünk azon a négy tilalmon, amit a pogányokból lett keresztyénekre szabtak ki a jeruzsálemi zsinaton az Apcsel 15-ben: „tartózkodjanak a bálványok fertelmességeitől, a paráznaságtól, a fűlvaholt állattól és a vértől.” (Apcsel 15:20)?

A kommentárirók döntő többsége egyetért abban, hogy mind a 4 tilalom valamilyen módon összefüggésbe hozható a bálványimádással (annak valamely formájával). Ezen felül úgy tűnik, hogy a Lev 17-18 lehet az apostoli tilalmak háttérében, ahol az Izrael népe között tartózkodó jövevényekre (nem zsidókra) vonatkozóan is megfogalmaz bizonyos törvényeket (Beale, *Temple*, 239):

Leviticus 17:8-9 Valaki az Izráel házából, vagy a köztök tartózkodó jövevények közül, egészen égőáldozatot áldoz vagy véres áldozatot, ⁹ És nem viszi azt a gyülekezet sátorának nyílásához, hogy elkészítse azt az úrnak: irtassék ki az ilyen ember az ő népe közül. – azaz nem áldozhatnak bálványisteneknek valami idegen helyen.	tartózkodjanak a bálványok fertelmességeitől
Leviticus 17:10 És ha valaki Izráel házából, vagy a köztök tartózkodó jövevények közül valamiféle vért megeszik: kiontom haragomat az ellen, a ki a vért megette, és kiirtom azt az ő népei közül. Leviticus 17:12 Egy lélek se egyék vért közületek; a köztetek tartózkodó jövevény se egye meg a vért.	tartózkodjanak a vértől,
Leviticus 17:13 ¹³ És ha valaki Izráel fiai közül, vagy a köztök tartózkodó jövevények közül vadászásba vadat vagy madarat fog, a mely megehető: ontsa ki annak vérét, és fedje be azt földdel.	a fűlvaholt (azaz aminek nem folyt ki a vére) állattól,
Lev 18:6-26 a paráznaság különböző lehetséges eseteit részletezi és tiltja meg mind a zsidónak, mind az idegeneknek	a paráznaságtól

Saul halálával kapcsolatban lenne egy kérdésem: Az 1 Sám 31,4 az írja, hogy Saul megkérte a fegyverhordozóját, hogy szúrja le, de a fegyverhordozó nem akarta, ezért Saul maga dőlt a kardjába, a 2 Sám 1,10-ben viszont a hírhozó legény azt állítja, hogy ő ölte meg Sault. Akkor most öngyilkosság vagy gyilkosság történt?

Fontos bibliaértelmezési alapelv, hogy mindig a narrátornak van igaza. Ez ebben az esetben is megáll. Vagyis az 1 Sám 31 beszámolóját kell megbízhatónak és mérvadónak tekintenünk, melyből azt a következtetést kell levonnunk a 2 Sám 1-hez, az amálekita beszámolójához érkezve, hogy a hírhozó *hazudik*. Hogy mi lehetett a pontos idítéka, azt nem árulja el a szentíró, de sejthető, hogy mint a Dávid által legyőzött amálekita sereg egyik túlélője, szeretett volna valamivel bevágódni Saul utódjánál (elnyerni a király kegyeit). Bizonyára ezért ötlötte ki ezt a történetet. Arra a feltételezésre építhetett, hogy Saul Dávid ellensége volt, hiszen üldözte őt. Ha azzal áll elő, hogy ő ölte meg Dávid ellenségét, az biztosan elég lesz ahhoz, hogy a király kegyeibe férkőzzék. Tévedett és az életével kellett fizetnie mindezért. Akkor lennénk bajban, hogyha a 2. beszámoló is a narrátortól származna, mert akkor maga a narrátor mondana ellent egy korábbi beszámolójának.

Mit értsünk azalatt, hogy Isten az Eufrátesztől az "Egyiptom folyóvizéig" ígérte oda Ábrahámnak az Ígéret földjét?

Gen 15:18 E napon kötött az úr szövetséget Ábrámmal, mondván: A te magodnak adom ezt a földet, **Égyiptomnak folyóvizétől** fogva, a nagy folyóig, az Eufrátes folyóvizig.

Igen valószínű Az Egyiptom "folyóvize" [héb: נַחַר, *náhár*] nem a Nílust jelöli (noha vannak, akik szerint igen, ld. lentebb), hanem minden bizonnyal egy az Egyiptom É-K-i határán található folyómedrre (vádi) utal, melynek neve: *Vadi el Aris*, mely az esős évszakban hömpölygő vízfolyammal telt meg, az év többi részében pedig száraz volt. Más szóval ez volt Egyiptom É-K-i "határa". Más helyen is ez a meghatározás szerepel:

1 Kir 4:21 Salamon pedig uralkodék minden országokon a folyóviztől fogva egész a Filiszteusok földéig és **Égyiptomnak határáig**.

2 Krón 9:26 És uralkodó vala minden király felett az Eufrátes folyóviztől a Filiszteusok földéig és az **Égyiptom határáig**.

Később Mózes, Józsué illetve Ézsaiás is Egyiptom "patakjának" [héb: נַחַל, *nachal* "folyam", "folyómeder"] nevezi ezt a "folyóvizet":

Num 34:4-5 És kerüljön a határ dél felől az Akrabbim hágójáig, és menjen át Czinig, és a vége legyen Kádes-Barneától délre; és menjen tova Haczár-Adárig, és menjen át Aczmonig. ⁵ Azután kerüljön a határ Aczmontól **Égyiptom patakjáig** [*nachal*], a vége pedig a [Földközi] tengernél legyen.

Józs 15:3-4 És halad délre az Akrabbim hágónak, majd átmegy Czin felé, és felmegy délről Kádes-Barneának, átmegy Hesronnak, felmegy Adárnak és kerül Karka felé; ⁴ Majd átmegy Asmonnak és halad **Égyiptom patakjának** [*nachal*]. A határ szélei pedig a tengernél vannak. Ez a ti határotok délre.

Ézs 27:12 És lesz ama napon: cséplést tart az Úr az Eufrátes folyóvizétől [*náhár*] Egyiptom patakjáig [*nacha*].

Máshol pedig a "Vörös-tengert" nevezi meg Isten az Ígéret földje déli határának:

Ex 23:31 És határod a veres tengertől a Filiszteusok tengeréig vetem, és a pusztától fogva a folyóvizig:

Azon kevesek, akik Egyiptom "folyóvize" alatt a Nílust értik (hiszen a Gen 15:18-ban a *náhár* szó szerepel), úgy vélekednek, hogy itt a Nílus deltájának legkeletebbre eső ágáról van szó, mely a Sirobnis tóba ürült nem messze Port Sa'id-tól (Port Fuad). De ezek a kommentáráírók is elismerik, hogy még Salamon idejében sem terjedt eddig az ígéret földjének déli határa.

Ki ölte meg Góliátot, Dávid vagy Elkhanán? Mégis csak van ellentmondás a Bibliában?

Az 1 Sám 17 szerint Dávid ölte meg Góliátot. Ám a 2 Sám 21:19-ben a következőt olvassuk:

2 Sám 21:19 Azután újra lön háború a Filiszteusokkal Góbnál, hol Elkhanán, a Bethlehemből való Jaharé Oregimnek fia megöle a **Gitteus Góliátot**, kinek kopjanyele olyan vala, mint a szövőknék zugolyafája.

Egyes kései kéziratokban (antiókhiai, szír) "a Gitteus Góliát testvérét" találjuk (az angol King James ill. New King James bibliafordítások is így hozzák), mely olvasatot az 1 Krón 20:5 is megerősít:

1 Krón 20:5 Ismét lön had a Filiszteusok ellen, melyben megöle Elhanán, a Jáir fia a Gáthbeli Lákhamit, a **Góliát atyjafiát**; és az ő dárdájának nyele hasonló vala a szövőknék zúgolyafájához.

Egyébként ha tovább olvassuk a 2 Sám 21:19-et, akkor a további versekből is érzékelhető, hogy Elkhanánnak valaki mást kellett megölnie, mint Góliáthot:

2 Sám 21:18-22 Lön azután is harczuk a Filiszteusokkal Gób városánál, és Sibbékai, Husát városból való, akkor megöle **Sáfor**, ki az óriások maradékai közül való vala. ¹⁹Azután újra lön háború a Filiszteusokkal Góbnál, hol Elkhanán, a Bethlehemből való Jaharé Oregimnek fia megöle a **Gitteus Góliátot**, kinek kopjanyele olyan vala, mint a szövőknék zugolyafája: ²⁰ Gáthban is volt háború, hol **egy óriás férfi** vala, kinek kezein és lábain hat-hat ujjai valának, azaz mindenestől huszonnégy, és ez is óriástól származott vala. ²¹ És szidalmazá Izráelt, de megöle Jonathán, Dávid bátyjának, Simeának fia. ²² Ezek **négyen** származtak Gáthban az óriástól, kik mind Dávid keze által és az ő szolgáinak kezeik által estek el.

Azt olvastuk, hogy összesen 4 óriást ölte meg Dávid és emberei. Itt azonban csak 3 szerepel: *Sáfor*, *Góliát* és *egy óriás férfi*. Az 1 Sám 17-ből biztosan tudhatjuk, hogy Dávid Góliátot ölte meg, ami azt jelenti, hogy Elkhanánnak valaki mást kellett megölnie, hogy kijöjjön a 4 megölt óriás. Ezt erősíti meg az 1 Krón 20:5 is. Úgy tűnik tehát, hogy a Krónikák könyvének írója által használt forrás őrizte meg a helyes olvasatot.

Jeremiás valóban egy rossz hírű papi rendből származott?

A Jer 1:1-ben ezt olvassuk:

Jer 1:1 Jeremiásnak, Hilkiás fiának beszédei, a ki az Anatótban, Benjámin földén lakó papok közül vala;

Annak idején Salamon Anatótba száműzte Éli elátkozott házának utolsó leszármazottját, Abiátárt (1 Kir 2:26-27, 35) és helyébe Czádokot nevezte ki főpappnak. Ezzel kiteljesedett a Sámuel által kihirdetett ítélet Éli háza felett, amiért elnéző volt a fiaival szemben és hagyta, hogy megutáltassák a néppel az áldozati kultuszt (1 Sám 2:27-36). Az Isten által elvetett és Abitártól származó élita papok Anatótban éltek. Közülük származott Jeremiás. Nem csoda, hogy nem akarták komolyan venni az általa hirdetett üzenetet. Származása, háttere alapján bárki azt mondhatta volna, hogy ő egy hiteltelen próféta. Nem csak fiatal kora miatt lehetett tehát nehéz dolga Jeremiásnak. Ez kb. olyan lenne, mintha ma valaki mondjuk a Hit gyülekezetéből állítana be a BSZ egyik konferenciájára vagy a Ref egyház valamelyik programjára és elkezdené a ráncolvasni a bűneinket. Valószínűleg ugyanúgy reagálnánk erre, mint Jeremiás kortársai, mert mi sem az üzenetre, annak tartalmára, hanem az üzenethozó személyére, hátterére figyelünk. És hányszor követjük el ugyanezt a hibát, amikor csupán azért képesek vagyunk leírni valakit, hiába lenne biblikus és megfontolandó az, amit mond, mert nem a mi "fajtánkból", nem a mi köreinkből való. Én sem tudom, hogy hogyan viszonyultam volna Jeremiás idejében Jeremiás üzenetéhez, ha tudom, hogy egy megvetett és hitelét veszített papi rendből származik. Jó kérdés, hogy Isten vajon miért neheztelte meg ennyire Jeremiás dolgát. Vajon miért nem az elismert, Isten által is hitelesített papi rendből hívott el valakit, mint pl. Ezékielt?

I. Mózes 37,28 szerint midjáni kereskedők adták el Józsefet az izmáelieknek. Az I. Móz 37,36 megismétli ezt. Miért tartjuk mégis úgy, hogy a testvérei adták el? Az rendben van, hogy a testvérei gondoltak rá, hogy ezt kellene tenniük, de végül is midjániak és az izmáeliek adták el rabszolgának.

A 28. vers héber (és a magyar) szövegéből nem derül ki egyértelműen, hogy kik húzták ki Józsefet a kútból és kik adták el őt az izmaelitáknak. A többes szám harmadik személyű igealak egyaránt utalhat mind a midiánitákra, mind pedig József testvéreire. Az előző versekből megtudjuk, hogy Júda javaslata volt az, hogy adják el Józsefet az izmaelitáknak. A Bír. 8:22-28 alapján azt mondhatjuk, hogy a midiániták és izmaeliták egymással felcserélhető megnevezések és itt nem két különböző népcsoportról van szó (vagy legalább is alaposan összekeveredhetett egymással ez az eredetileg két különböző népcsoport). Egyesek szerint az *izmaelita* megnevezés akkoriban valami olyasmit jelenthetett, hogy *beduin* vagy *nomád* míg a *midiánita* inkább a szűkebb értelemben vett népcsoportot jelölte. Ez körülbelül olyan lehet, mint a *roma* és *cigány* elnevezések. Amikor például a romamisszióról beszélek amerikaiaknak, különösen is figyelniem kell arra, hogy melyik megnevezést használom, hiszen számukra a *gypsy* szó a vándorló cigányokat jelenti, míg a *roma* magára a népcsoportra utal. Tehát mindig el kell magyaráznom, hogy mi olyan *romákkal* foglalkozunk, akik nem *gypsyk*. A legkézenfekvőbb magyarázat tehát, hogy József testvérei húzták ki és adták el Józsefet az arra menő izmaelitáknak (beduinoknak), akik egyben midiániták is voltak.

- Júda és Támár történetéről hol található kiegészítő információ? Felkeltette a figyelmemet az, hogy József történetébe ékelődött be, talán nem véletlenül. Jézus Júda leszármazottja: Akár ilyen úton is?

Ez egy nagyon fontos és érdekes kérdés! És bizony nem könnyű megválaszolni. Csak a személyes meglátásomat tudom leírni. Hiszem, hogy nem véletlenül szerepel éppen itt ez a furcsa epizód. Az egyik célja ennek bizonyára az, hogy a Szentíró érzékeltesse azt az éles kontrasztot, amely Júda testies, parázna jelleme és József tiszta, makulátlan jelleme (ld. 38. fejezet) között áll fenn. Valamiért a Szentíró azt szeretné, hogy egymással párhuzamosan lássuk Júda és

József életének ezen epizódjait. Júda személye és élete alakulásának bemutatása a Messiás eljövetele szempontjából bír komoly jelentőséggel, tehát ezért van szó kiemelten Júdáról a sok testvér közül; és egyúttal megdöbbentő az is, a történet fényében, hogy a Messiás nem a

példaértékű József, hanem a cégéres bűnös Júda vonalán jön el (ld. Gen 49). Hogy miért pont ide ékelődik be ez a Júdáról szóló tudósítás? Nos azt gondolom azért, mert időben is ide esik. A Gen 38:1 is erre enged következtetni: "És lón abban az időben..." Minden bizonytalanságot az alatti 13 év alatt történik mindaz Júdával, amit a 38. fejezetben olvassunk, ami József Egyiptomba kerülése és a fáraó főemberévé válása között telt el. A 38. fejezet tulajdonképpen Júda nemzetségtáblázata.

II. Móz 24,9-11 szerint Mózes, Áron, Nádáb, Abihu és 70 vén látták Izráel Istenét és mégis életben hagyta az Úr őket. Ezek szerint volt ember a földön, aki látta Istent a saját szemével?

Igen és mégis életben maradtak annak ellenére, hogy néhány résszel később az Ex 33:20-ban kerek perccel megmondja Isten, hogy "nem láthat engem ember élve"! Még Mózes is csak "hátról" láthatja Istent (Ex 33:23). Ahogy az ÓSZ III. részének bevezető áhitatában is utaltam rá, ez a "közvetlen" szövetségi kapcsolat Isten és az Ő népe között az ezt a jelenetet megelőzően bemutatott égő- és békeáldozatoknak köszönhetően jöhetett létre, mely áldozatok Jézus tökéletes áldozatára mutattak előre és készítettek elő azt. Úgy gondolom azért is rendkívüli jelentőségű ez az epizód, t.i. hogy ezek a vezetők "látták" Izrael Istenét, mert ez pontosan Isten és a népe között fennálló mély meghitt bensőséges szövetségi kapcsolatot jelzi félreérthetetlen módon. Tulajdonképpen azzal, hogy Isten a hegyen megvendégeli a nép vezetőit azt adja tudtukra, hogy családtagokká váltak! Jézus ezt az epizódot idézi fel az úrvacsora szereztetésekor, melyet egy páskavacsora keretében ül meg a tanítványaival. A Páskavacsorát a zsidók a legszűkebb családi körben szokták megülni, Jézus azonban a tanítványaival fogyasztja el a páskavacsorát. Ergó Jézus tanítványai Jézus igazi családja! A család általában együtt szokott vacsorázni. Ld. minderről bővebben az "[Úrvacsora, mint örömlakoma](#)" c. tanulmányt.

- II. Móz 25,9 szerint ... megmutatom neked a hajlék mintáját... Mózes láthatott egy „bemutató darabot” a Szent Hajlékból, amit Isten készített?

Talán helyesebb, ha úgy fogalmazzunk, hogy a mennyei szentélynek a másolatát/képét/mintáját/modelljét láthatta ott a hegyen. Erről beszél a Zsidókhoz írt levél is:

Zsid 9:23-24 Annakokáért szükséges, hogy a mennyei dolgoknak *másolatai* effélékkel tisztíttassanak meg, magok a mennyei dolgok azonban ezeknél különb áldozatokkal. 24 Mert nem kézzel csinált szentélybe, az igazinak csak másolatába (antitypos) ment be Krisztus, hanem magába a mennybe, hogy most Isten színe előtt megjelenjék érettünk.